

KS. CZESŁAW KRAKOWIAK

MSZE WOTYWNE I W RÓŻNYCH POTRZEBACH WEDŁUG MSZAŁU DLA DIECEZJI POLSKICH

W liturgii roku kościelnego na pierwszym miejscu jest zawsze Misterium Paschalne Chrystusa obchodzone w cyklu rocznym, tygodniowym i dziennym (ONRLK 1). Ponadto oddaje się cześć NMP i świętym Pańskim według ustalonego przez *Kalendarz* porządku (ONRLK 8–15). W różny sposób obchodzi się dni powszednie, zależnie od okresu liturgicznego (ONRLK 16). Wreszcie ze względu na potrzeby duszpasterskie celebryje się w ciągu roku liturgicznego Msze św. wotywnie i w różnych potrzebach.

1. Geneza mszy wotywnych

Zwyczaj celebrycji Mszy św. wotywnych związany jest m.in. z zanikiem mszalnej modlitwy wiernych, w czasie której zanoszono do Boga różne prośby w intencjach Kościoła, ale także aktualnie uczestniczących w Eucharystii. Inną przyczyną było specyficzne rozumienie Mszy św. jako najpewniejszego źródła wszelkich łask dla duszy i ciała oraz „lekarstwo” na wszelkie potrzeby ludzkie. Doprowadziło to do powstania nie tylko mszy wotywnych, ale także do większej częstotliwości celebrycji Eucharystii, aby w ten sposób zadośćuczynić pragnieniom wiernych. Na podkreślenie zasługuje również sama motywacja celebrycji Eucharystii. Nie odwoływano się do istotnej wartości Mszy św. jako utrwalenia zbawczej ofiary Chrystusa i jej sakramentalnego uobecnienia, lecz wiązano ją raczej z zewnętrznymi okazjami, ważnymi dla wiernych (grupy lub nawet jednostki), które domagały się Eucharystii, aby nadać im przez to świąteczny i uroczysty charakter. Do najstarszych mszy wotywnych należą msze za zmarłych.

Formularze mszy, które można zaliczyć do wotywnych, znajdują się już w sakramentarzu *Veronese (De siccitate temporis)* i Gelazjańskim, w którym znajduje się już 60 formularzy mszy wotywnych (np. *Ad proficiscendum in itinere; Pro caritate; In tribulatione*). Większość z nich dotyczyła potrzeb wspólnych całej społeczności wiernych, ale były wśród nich także intencje szczególne, odnoszące się do pojedynczych osób (np. *pro infirmo; contra persecutores Ecclesiae; contra pestem; pro rege* itd.). W *Mszale* z Bobbio znajduje się duża liczba formularzy mszy wotywnych już wraz z czytaniem biblijnymi. Rozkwit mszy wotywnych przypada na czasy karolińskie. Sakramentarz z Fuldy zawiera już ponad 100 formularzy mszy wotywnych¹

¹ J.A. JUNGSMANN. *Missarum Sollemnia*, t. I, Herder (wyd.), 1952, s. 289.

Od wczesnego średniowiecza zwyczaj celebrowania Eucharystii w określonej przez wiernych intencji (*votum*) staje się powszechnym. Najczęściej wierni prosili o Mszę św., aby dzięki niej otrzymać od Boga jakąś łaskę i wysłuchanie przedkładanej Mu prośby². Powstały więc nowe motywy celebracji Eucharystii, a w związku z tym nowa pobożność eucharystyczna, polegająca na szukaniu w ofierze Chrystusa skutecznej pomocy w trudnych sytuacjach życiowych zarówno poszczególnych wiernych, jak i całej miejscowej wspólnoty (choroba, głód, powódź, zaraza, wojna, susza, trzęsienie ziemi itp.). J.A. Jungmann tłumaczy ten fakt ówczesnym niskim stanem higieny i wiedzy medycznej, słabą znajomością praw natury i niepewnością funkcjonowania prawa w społeczności średniowiecza³. Niekiedy w prośbach o msze wotywnie kierowano się także bardziej duchowymi motywami (dziękczynienie, prośba o odpuszczenie grzechów), lecz głównie koncentrowano się na sprawach dotyczących doczesnej pomyślności. Trzeba jednak przyznać, że praktyka mszy wotywnych świadczyła o mocnej wierze w skuteczność Ofiary eucharystycznej, a także wynikała ze ścisłego powiązania całego życia ludzkiego z Bogiem, zarówno w jego wymiarze doczesnym, jak i w perspektywie wiecznego zbawienia. Opierała się na przekonaniu, że Bóg jest blisko człowieka i jego spraw, dlatego należy prosić o Jego zbawczą interwencję, aby człowiek doświadczany przez różne przeciwności i trudności życiowe nie utracił wiary i miłości Boga, a przez to nie zeszedł z drogi wiodącej do zbawienia. Jednak tego rodzaju pobożność mszalna prowadziła nierzadko do wypaczeń w pojmowaniu Eucharystii, sprowadzając ją często do roli niezawodnego środka, za pomocą którego można od Boga otrzymać spełnienie swoich wszelkich oczekiwań. Pragnienie otrzymania łask Mszy św. w różnych życiowych potrzebach doprowadziło nie tylko do powstania i upowszechnienia się mszy wotywnych, ale także do nadużyć w postaci tzw. serii mszalnych w określonych intencjach, najczęściej za zmarłych (serie 7 i 30 mszy). Praktyki takie miały miejsce głównie w klasztorach, w których od rana do południa celebrowano Msze św. za zmarłych w przekonaniu, że w czasie Mszy św. dusze w czyśćcu nie cierpią kar czyśćca.

Znane były także serie mszy *In omni necessitate pro vivis* (nr: 3; 5; 6; 7; 9; 30; 41; 44; 45), msza *Humiliavit* („O Męce Pańskiej”); i tzw. msza gregoriańska. Wreszcie tzw. *Missa aurea*, której „wartość” przewyższała wszystkie inne. Często z poszczególnymi seriami mszalnymi związane były szczegółowe przepisy dotyczące ilości świec, wielkości ofiary dla kapłana i jałmużny dla ubogich. Np. msza „O Aniołach” wymagała 9 świec, 9 denarów ofiary i 9 denarów jałmużny; „O Apostołach” 12 świec i po 12 denarów ofiary i jałmużny. Seria siedmiu gregorianek zaś 50 świec (po 35 cm), 50 denarów ofiary 50 jałmużny. Zamówienie takiej mszy wymagało odpowiednich środków, dawało jednak wiernym przekonanie o wysłuchaniu przedkładanych Bogu próśb. Praktyka ta wykorzystywana była często przez ludzi zamoż-

² S. MARSILI, *La prassi celebrativa nell'epoca pretridentina*, w: TENZE I IN. (red.), *Eucaristia. Teologia e storia della celebrazione*, Ed. Marietti 1983, s. 86–91.

³ JUNGSMANN, *dz. cyt.*, t. II, s. 288.

nych, którzy w ten sposób mogli „kupować” łaski Mszy św. Wtedy także powstały tzw. fundacje mszalne.

Z mszą wotywną związana była także ofiara składana w czasie *offertorium* przez zamawiającego i jego bliskich, którą przynoszono do ołtarza na znak ścisłego związku z Ofiarą Chrystusa⁴.

Od XI w., m.in. ze względu na liczne prośby wiernych o Msze św., powstał zwyczaj, że księża celebrowali Eucharystię wiele razy dziennie (nierzaz także z chęci zysku — stypendia mszalne), mimo wyraźnych zakazów prawa kościelnego⁵

W tym czasie wierni jedynie „słuchali” Mszy św. i w ten sposób pragnęli zyskać wszystkie owoce (*fructus*) Ofiary Chrystusa. Msze św. były głównie śpiewane i jedna następowała po drugiej. Jeśli w jednym kościele celebrowali liczni kapłani, wtedy tylko część Mszy św. była śpiewana, np. do *offertorium* lub do *Sanctus*, dalsze modlitwy omawiano po cichu, aby w tym samym czasie następny kapłan przy innym ołtarzu mógł rozpocząć także mszę śpiewaną⁶.

W podejściu do mszy wotywnych widoczne jest podobieństwo do pobożności związanej z kultem świętych, a polegającej nie tyle na ich naśladowaniu w drodze do Chrystusa, lecz na kulcie świętego patrona, aby przez to zapewnić sobie jego wstawiennictwo u Boga.

Msze wotywnie nie były związane z aktualnie przeżywanym okresem liturgicznym. Ich głównym celem było zawsze otrzymanie od Boga upragnionej łaski, wysłuchania prośby (*votum*). Tego rodzaju msze wotywnie miały także swoją własną nazwę: *missae favorabiles*⁷

Praktyka mszy wotywnych była świadectwem żywej wiary w skuteczność Ofiary Chrystusa, ale także przejawem pewnej teologicznej wizji życia, według której Bóg nie jest daleko od człowieka i dlatego wzywa się Jego pomocy, zbawczej inter-

⁴ Tamże, s. 31.

⁵ Zakazy te obchodzono zwykle na podwójny sposób: przez praktykę tzw. *missa sicca* oraz *missa bi-tri-quadrifaciata*. W przypadku pierwszym (*missa sicca*) postugiwano się jedynie zmiennymi częściami Mszy św. (liturgia słowa) bez obrzędów składania darów ofiarnych, kanonu mszalnego i Komunii św., ale z Modlitwą Pańską, embolizmem, Baranku Boży i modlitwą o pokój. Dla ukazania wiernym, że jest to „prawdziwa” Msza św. starano się nie opuszczać podniesienia, używając do tego celu święte postacie przechowywane w tabernakulum lub nawet tylko relikwie świętych. Drugi sposób obejścia prawa zakazującego wielokrotnej celebracji Eucharystii jednego dnia polegał na tym, że kapłan po „dojściu” do *offertorium* przerywał akcję i zaczynał celebrację Mszy św. od początku, kolejno, kilka razy, za każdym razem według innego formularza mszalnego. Wreszcie po obrzędzie przygotowania darów odmawiał kanon mszalny i przyjmował Komunię św. Faktycznie była to jedna Msza św., lecz o wielu obliczach, (różne formularze mszalne), stąd jej nazwa *missa bi-tri-quadrifaciata*. Praktyki takie miały miejsce jeszcze w epoce Soboru Trydenckiego; CZ. KRAKOWIAK, *Częstoliwość sprawowania Eucharystii*, CT 56 (1986), z. 1, s. 65; zob. R. TAFT, *Die Häufigkeit der Eucharistie im Lauf der Geschichte*, ConD 18 (1982), s. 86–95; A. ANGENENDT, T.A. SCHINITZLER, *Die Privatmesse*, LJ 33 (1983), s. 76–89; MARSILI, *art. cyt.*, s. 87–88.

⁶ JUNGMANN, *dz. cyt.*, t. I, s. 172.

⁷ Tamże.

wencji, aby trudności i przeszkody życiowe przemieniły się w okazje i środki prowadzące do zbawienia.

W średniowieczu w związku z bardzo popularnym kultem świętych patronów powstały także msze wotywno o niektórych świętych, np. o św. Rochu — obrońcy od zarazy; św. Walentym — od padaczki; św. Florianie — od ognia i pożarów; św. Zygmuncie — od febry; św. Antonim — od rzeczy zagubionych⁸

2. Msze wotywno w ciągu tygodnia

Pragnienie wiernych, aby w różnych okolicznościach i potrzebach swego życia korzystać z owoców Mszy św., doprowadziło do powstania tygodniowych mszy wotywnych. Już w *Liber sacramentorum*, przypisywanym Alkuinowi, na każdy dzień tygodnia przewidziano dwa formularze:

Nd — *De Trinitate; De gratia Spiritus Sancti postulanda*

Pn — *Pro peccatis; Pro petitione lacrimarum*

Wt — *Ad postulanda angelica suffragia; Pro tentatione cogitationum*

Śr — *De sancta sapientia; Ad postulandam humilitatem*

Cz — *De caritate; Contra tentationes cordis*

Pt — *De sacra cruce; De tribulatione et necessitate*

Sb — *De sancta Maria* (2 formularze)⁹

Msze św. według tych formularzy celebrowano przez cały tydzień, nawet w niedziele, nie wyłączając Niedzieli Palmowej i Paschy (np. św. Ulryk w X w. celebrował najpierw mszę wotywną o Trójcy Świętej, a następnie mszę z Niedzieli Palmowej lub Paschy). Jeszcze w XVI w. synod w Kolonii ubolewał, że w każdą niedzielę celebrowuje się Msze św. o Trójcy Świętej lub o Duchu Świętym. Z tych formularzy mszy wotywnych powstał mały mszał do użytku prywatnego kapłanów i dla ich osobistej pobożności.

3. Msze wotywno w Mszale Trydenckim Piusa V (1570)

W czasie trwania Soboru Trydenckiego wśród wielu spraw związanych z Eucharystią starano się także uporządkować praktykę związaną z mszami wotywnymi. Zostały zniesione tzw. serie mszalne, ograniczono liczbę formularzy mszy wotywnych i przyjęto zasadę, że nie mogą być one celebrowane w niedziele. W ten sposób dowartościowany został cykl roku liturgicznego oraz jego tygodniowe święto, jakim

⁸ T. SZWAGRZYK, *Msze święte wotywno*, RBL 13 (1960), s. 334.

⁹ MARSILI, *art. cyt.*, s. 89.

jest niedziela¹⁰ W 1920 r. Benedykt XV wprowadził do *Mszału* formularz mszy wotywniej o św. Józefie przeznaczony na środę.

Rubricae generales Mszału (wydane w 1960 r., obowiązywały od 1.01.1961 r.) w rozdziale VI zawierały wskazania dotyczące mszy wotywnych (nr 306–398), określając je jako „Msze poza porządkiem oficjum lub wspomnieniem bieżącego dnia, albo nie o misterium lub świętym zapisanym danego dnia w *Martyrologium*” (nr 306). Msze wotywny zostały podzielone na następujące główne grupy: *De mysteriis Domini*; *De BMV*; *De Angelis*; *De Sanctis*; *Ad diversa* (nr 307). Do mszy wotywnych o tajemnicach Pańskich zostały zaliczone następujące formularze mszalne: *De Sanctissima Trinitate*; *De Sanctissimo Nomine Iesu*; *De Sanctissimo Corde Iesu*; *De preciosissimo Sanguine DNIC*; *De Christo Rege*; *De Sanctissimo Eucharistiae sacramento*; *De Domino Nostro Iesu Christo, summo atque aeterno Sacerdote*; *De Sancta Cruce*; *De Passione Domini*; *De sancta Familia Iesu, Mariae, Ioseph*; *De Spiritu Sancto*. Te Msze św. mogły być celebrowane w całym Kościele. Natomiast w poszczególnych Kościołach lokalnych, poza wymienionymi, mogły być celebrowane także wszystkie msze ze świąt Pańskich wpisanych do kalendarza liturgicznego oraz te, na które zostały wydane pozwolenia. Nie dozwolone były jedynie jako msze wotywny te, które odnosiły się do tajemnic życia Pana (nr 308b). Zasada ta odnosiła się także do mszy wotywnych o Matce Bożej, z wyjątkiem mszy o Niepokalanym Poczęciu (nr 309)¹¹.

Msze wotywny o Matce Bożej w całym Kościele według tego *Mszału* były następujące: w sobotę, stosownie do formularza odpowiadającego okresowi roku liturgicznego, oraz msze o świątach NMP wpisanych do kalendarza. W Kościołach partykularnych także inne, na które uzyskano zezwolenie.

„O Aniołach” — z poszczególnych świąt Aniołów oraz wotywa „O Aniołach” przeznaczona na środę (nr 310); „O świętych” — według kalendarza o każdym kanonizowanym i wpisanym do *Martyrologium rzymskiego* lub o świętym czczonym w danym kraju (nr 311). Na podstawie indultu Stolicy Apostolskiej dozwolone były msze wotywny o błogosławionym jedynie w czasie *triduum* w ciągu roku od jego beatyfikacji (nr 312).

Msze wotywny *ad diversa* — według *Mszału* lub zatwierdzonych do niego dodatków (nr 313).

Msze wotywny podzielone były na cztery klasy (nr 325). Do klasy I zaliczono te msze wotywny, które mogły być celebrowane każdego dnia z wyjątkiem dni wyli-

¹⁰ Zob. A.J. NOWOWIEJSKI, *Ceremoniał parafialny. Przewodnik liturgiczny dla duchowieństwa parafialnym dusz zajętego*, Płock 1931², s. 165–173.

¹¹ SZWAGRZYK, *art. cyt.*, s. 331–340; K. FIGLEWICZ, *Msza wotywna do Pana Jezusa, Najwyższego i Odwiecznego Kapłana*, RBL 1 (1948), s. 47–48; B. MAGOTT, *Msza św. wotywna o Matce Boskiej w soboty Roku Maryjnego*, RBL 7 (1954), s. 44–46; R. MICHAŁEK, *Msza święta wotywna o Matce Bożej Królowej Polski w soboty wieczorem*, RBL 33 (1964), s. 112–115.

czonych w tabeli pierwszeństwa w nr 1–8 (nr 328). Należały do nich *De dedicatione, in actu consecrationis ecclesiae* (por. nr 331–334); msza „O Najświętszym Sakramencie” (*in cantu*) w czasie Kongresu Eucharystycznego (por. nr 335–337); msze *in cantu* „O Tajemnicach Pańskich, NMP, Świętego lub Błogosławionego w czasie nadzwyczajnych celebracji” (nr 329; por. nr 338–340). Msze te miały zawsze *Gloria* i *Credo* oraz *tonus sollemnis*.

Msze wotywny II klasy (wyliczono ich 10, np. w czasie czterdziestogodzinnego nabożeństwa, odpustu, 25-tej i 50-tej rocznicy małżeństwa) można było celebrować w dni liturgiczne II, III i IV klasy (nr 341; nr 343–383). W tych mszach było *Gloria*, ale bez *Credo*.

Msze wotywny III klasy — w dni liturgiczne III i IV klasy (nr 384). Wśród nich wyliczono: „O Chrystusie Najwyższym Kapłanie”; „O Najświętszym Sercu Jezusa”; „O Niepokalanym Sercu Maryi” Także tym mszom przysługiwało *Gloria*.

Msze wotywny IV klasy — w dni liturgiczne IV klasy. Do tej grupy zaliczano każdą mszę, którą rubryki zaliczały do mszy wotywnych: *Requiritur tamen iusta causa, scilicet sacerdotis celebrantis vel fidelium necessitas, utilitas aut devotio* (nr 388). *Gloria* przewidywano jedynie we mszach „O Aniołach” i „O NMP w sobotę”

4. Msze wotywny w *Mszale rzymskim dla diecezji polskich* (1986)

W polskim wydaniu *Mszалу* Pawła VI msze wotywny umieszczono w części zatytułowanej *Msze i modlitwy w różnych potrzebach*¹². *Mszal* zawiera 23 formularze mszy określanych jako wotywny w następującym porządku: „O Najświętszej Trójcy”; „O Krzyżu świętym”; „O Najświętszej Eucharystii”; „O Jezusie Chrystusie Najwyższym i Wiecznym Kapłanie”; „O Najświętszym Imieniu Jezusa”; „O Najdroższej Krwi Jezusa Chrystusa”; „O Najświętszym Sercu Pana Jezusa”; „O Duchu Świętym” (trzy formularze); „O Najświętszej Maryi Pannie”; „O Najświętszej Maryi Pannie, Matce Kościoła”; „O Najświętszym Imieniu Maryi”; „O Najświętszej Maryi Pannie pod wezwaniem Uzdrawienie Chorych”; „O świętych Aniołach”; „O św. Józefie”; „O wszystkich świętych Apostołach”; „O świętych apostołach Piotrze i Pawle”; „O św. Piotrze Apostole”; „O św. Pawle Apostole”; „O jednym świętym Apostole”; „O Wszystkich Świętych”; „O Miłosierdziu Bozym”

Zasady posługiwania się tymi formularzami zostały określone w OWMR¹³. „Msze wotywny o Tajemnicach Pańskich lub ku czci Najświętszej Maryi Panny, jakiegoś świętego lub wszystkich świętych, dobierane są zgodnie z pobożnością wiernych”

¹² *Mszal rzymski dla diecezji polskich*, Poznań 1986, s. 111”–202”

¹³ W polskim wydaniu *Mszалу* zamieszczono następującą uwagę: „Formularzy zawartych w IV części należy używać raczej w mszach odprawianych bez ludu, chyba że względy pastoralne przemawiają za ich użyciem”; *Mszal rzymski dla diecezji polskich*, s. 111”

(nr 329c). W dni powszednie okresu w ciągu roku duszpasterz może wybrać albo mszę z dnia powszedniego, albo mszę wotywną (nr 316c; 334). W dni wspomnień obowiązkowych, dni powszednie Adwentu do dnia 16 grudnia, dni okresu Narodzenia Pańskiego od dnia 2 stycznia oraz po Oktawie Wielkanocnej w okresie Wielkanocy msze wotywny „zasadniczo są zakazane” Jednak dla prawdziwego dobra wiernych można celebrować mszę wotywną. Decyduje o tym proboszcz, rektor kościoła albo sam przewodniczący liturgii (nr 333)¹⁴ Na tej podstawie celebryje się tradycyjne msze wotywny w pierwszy czwartek, piątek i sobotę miesiąca. Konferencja Episkopatu Polski zezwala ponadto na celebrację Mszy św. wotywny o NMP Uzdrawieniu Chorych w patronalne święto Apostolstwa Chorych dnia 6 lipca oraz w okresie Adwentu, z wyjątkiem niedziel i uroczystości, na jedną mszę wotywną o NMP¹⁵.

We mszach wotywnych z licznym udziałem wiernych można śpiewać *Gloria* (OWMR 31) i recytować *Credo* (OWMR 44). Celebryje się je w kolorze przewidzianym dla danej mszy, w kolorze dnia lub okresu liturgicznego (OWMR 310). W mszach o charakterze pokutnym używa się koloru fioletowego.

5. Liturgia słowa w mszach wotywnych

Ogólne zasady dotyczące mszalnej liturgii słowa Bożego preferują czytanie ciągle z aktualnie obowiązującego *Lekcjonarza mszalnego*. Jednak w racji pastoralnych, zwłaszcza jeśli głosi się homilię, przewodniczący liturgii może wybrać odpowiednie czytania biblijne z tekstów przewidzianych na msze wotywny (OWLM 63)¹⁶. *Lekcjonarz* pozostawia pewną swobodę wyboru tekstu czytań przed Ewangelią spośród wielu podanych na to samo czytanie. Podobnie można wybrać Ewangelię. Należy jednak zawsze uwzględnić dany okres liturgiczny (OWLM 78). Możliwość wyboru czytań ma cel duszpasterski i dlatego w przygotowaniu liturgii słowa należy mieć na względzie głównie duchowe dobro zgromadzenia. Wymaga tego *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego*, wskazując jednocześnie, że skuteczność duszpasterską zwiększy dostosowanie tekstów czytań, modlitw i śpiewów, „do potrzeb, duchowego przygotowania i poziomu intelektualnego uczestników” (nr 313).

W polskim wydaniu *Lekcjonarza mszalnego* dla 23 formularzy mszy wotywnych przewidziano 16 zestawów czytań biblijnych: czytania ze Starego i Nowego

¹⁴ O teologicznej treści modlitw mszalnych i czytań biblijnych niektórych mszy wotywnych pisze J. DECYK, *Msze okolicznościowe i wotywny*, w: B. NADOLSKI (red.), *Mszał księgą życia chrześcijańskiego*, Poznań 1986, s. 201–204.

¹⁵ *Mszał*, s. [87]; jednocześnie w *Mszale* zaznaczono, że „w dniach od 17 do 24 grudnia, zachowując tradycyjny charakter tej Mszy św. oraz biały kolor szat liturgicznych, używa się formularzy przewidzianych na te dni w mszale, ponieważ mają one wyraźny charakter maryjny”; *tamże*.

¹⁶ *Lekcjonarz mszalny*, t. VII: *Czytania w mszach obrzędowych, okolicznościowych, wotywnych*, Poznań 1991.

Testamentu oraz z Ewangelii. W niektórych zestawach pierwsze czytanie wybiera się z kilku tekstów, uwzględniając okres Wielkanocy i czas poza tym okresem. Dotyczy to następujących mszy wotywnych: „O Krzyżu świętym” (5 czytań ze Starego Testamentu poza okresem Wielkanocy; 4 czytania z Dziejów Apostolskich i z Apokalipsy w okresie Wielkanocy; 9 perykop z Ewangelii); „O Najświętszej Eucharystii i Jezusie Chrystusie Najwyższym i Wiecznym Kapłanie” (6 czytań ze Starego Testamentu poza okresem Wielkanocy; 2 z Dziejów Apostolskich w okresie Wielkanocy; 3 czytania z Nowego Testamentu i 8 perykop z Ewangelii); „O Najświętszym Imieniu Jezusa” (2 czytania ze Starego Testamentu poza okresem Wielkanocy; 3 z Nowego Testamentu w okresie Wielkanocy i 3 perykopy z Ewangelii); „O Najdroższej Krwi Jezusa Chrystusa” (po 2 czytania ze Starego i Nowego Testamentu na okresy poza Wielkanocą i wielkanocny oraz 4 perykopy z Ewangelii); „O Najświętszym Sercu Pana Jezusa” (7 czytań ze Starego Testamentu na okres poza Wielkanocą; 2 czytania z Apokalipsy w okresie Wielkanocy i 8 perykop z Ewangelii).

We mszy wotywniej „O Trójcy Najświętszej” bierze się czytania z tej uroczystości; podobnie we mszy „O Duchu Świętym”, z możliwością wyboru czytań z zestawu zawartego w *Obrzędach bierzmowania*. W pozostałych mszach wotywnych *Lekcjonarz* odsyła do liturgii słowa Bożego zawartej w tomie VI, zawierającym czytania i Psalmy związane z kultem świętych. Przy odpowiednich mszach podana jest data danego obchodu i wskazówka, że czytania bierze się z tego dnia.

Ze względu na doniosłe znaczenie Psalmu responsoryjnego po pierwszym czytaniu, zwykle bierze się Psalm podany po czytaniu według *Lekcjonarza*. We mszach wotywnych także wyboru psalmu może dokonać przewodniczący liturgii, kierując się pożytkiem duchowym wiernych. W tym celu już w samym *Lekcjonarzu* na różne okresy roku wybrano pewne teksty psalmów i refrenów, które wolno stosować zamiast tekstów ściśle odpowiadających czytaniom, gdy śpiewa się Psalm (OWLM 89).

6. Msze i modlitwy w różnych potrzebach

W *Mszale św. Piusa V* nie było pełnych formularzy Mszy św. w różnych potrzebach lecz jedynie tzw. *Orationes diversae: oratio, secreta i postcommunio*. *Mszał* zawierał 35 zestawów takich modlitw. Nie były one podzielone na grupy, dotyczyły jednak zarówno potrzeb całego Kościoła (*Pro omni gradu Ecclesiae; Pro Papa; Pro episcopo*), jak i społeczności świeckiej (*Pro res publicas moderantibus; Pro rege; Tempore famis; Pro captivis; Pro navigantibus; Ad petendam pluviam; Tempore pestis animalium*) oraz pojedynczych osób (*Pro remissione peccatorum; Pro tentatis et tribulatis; Ad postulandam humilitatem*).

W polskim wydaniu *Mszał* Pawła VI zamieszczono albo pełne formularze mszalne, albo kolekty, nad darami i po Komunii, lub tylko kolekty na Msze św. w różnych potrzebach wspólnot wiernych. Zostały one podzielone na następujące

grupy: *I. Życie Kościoła* (25 pełne formularze)¹⁷; *II. Życie społeczności świeckiej* (4 formularze: „O postęp ludów”; „O zachowanie pokoju i sprawiedliwości”; „O pojednanie”; „W czasie wojny lub rozruchów”; 4 kolekty: „Za Ojczyznę lub miasto”; „Za rządzących państwami”; „Za zgromadzenie przedstawicieli narodów”; „Za głowę Państwa”)¹⁸; *III. Różne okoliczności życia publicznego* (13 formularzy i 5 kolekty: „Za uwięzionych”; „W okresie trzęsienia ziemi”; „O deszcz”; „O pogodę”; „O ustanie burz”)¹⁹; *IV. Szczególne potrzeby* (7 formularzy i 1 kolekta: „O pokorę”)²⁰

Msze św. w różnych potrzebach celebryje się „co pewien czas lub powtarzających się stałych terminach” (OWMR 329c). Formularze tych mszy powinny być stosowane zwłaszcza w czasie okresowych dni modlitw wyznaczonych przez Konferencję Biskupów dla danego kraju (OWMR 331; por. ONRLK nr 46). Wtedy należy wybrać spośród mszy w różnych potrzebach „formularz mszalny najbardziej odpowiadający intencjom modlitw” (ONRLK 47). W Polsce takimi dniami publicznych modlitw błagalnych są: w trzecim tygodniu Adwentu — „Kwartalne dni modlitw o życie chrześcijańskie rodzin”; od Środy Popielcowej do I Niedzieli Wielkiego Postu — „Kwartalne dni modlitw o ducha pokuty”; w czwartym tygodniu okresu Wielkanocy — „Kwartalne dni modlitw o powołania do służby w Kościele”; w trzecim tygodniu września — „Kwartalne dni modlitw za dzieci, młodzież i wychowawców”; od VI Niedzieli Wielkanocy do środy przed Wniebowstąpieniem Pańskim — „Dni modlitw o urodzaje” W ostatnią niedzielę sierpnia można celebrować jedną Mszę św. dziękczynną za zbiory²¹. Także w tygodniu modlitw „O jedność chrześcijan” (18–25 stycznia) należy posługiwać się formularzami z Mszy św. w różnych potrzebach (*Mszał* zawiera 3 formularze). Podobnie na tydzień misyjny przeznaczony są dwa formularze mszy „O ewangelizację ludów”. Również biskup diecezjalny może wydać polecenie lub zgodę na celebrowanie mszy w określonej potrzebie. Dozwolona jest ona we wszystkie dni z wyjątkiem uroczystości, niedziel Adwentu, Wielkiego Postu i Wielkanocy, Oktawy Wielkanocy, Środy Popielcowej, Wielkiego Tygodnia i Wspomnienia Wszystkich Wiernych Zmarłych (OWMR 332).

7. Liturgia słowa w mszach w różnych potrzebach

Lekcjonarz mszalny (t. VII) zawiera 20 zestawów czytań biblijnych w mszach okolicznościowych podzielonych na cztery grupy: *I. Życie Kościoła*; *II. Sprawy publiczne*; *III. Różne potrzeby publiczne* (w *Mszale* zbior tych formularzy nosi tytuł

¹⁷ Krótkie omówienie teologicznej treści formularzy podaje DECYK, *art. cyt.*, s. 196–198.

¹⁸ *Tamże*, s. 198.

¹⁹ *Tamże*, s. 199.

²⁰ *Tamże*, s. 200.

²¹ *Mszał dla diecezji polskich*, s. [87].

Różne okoliczności życia publicznego); IV Szczególne potrzeby²². W rozdziale *Życie Kościoła* dla 25 formularzy mszy *Lekcjonarz* zawiera 7 zestawów czytań. Pominie to czytania na następujące Msze św.: „Za kapłanów”; „Kapłana duszpasterza za siebie”; „Kapłana za siebie”; „W rocznice własnych święceń kapłańskich”; „Za pełniących służbę w Kościele”; „Za zakonników”; „Za świeckich” Wprowadzono także inne nazewnictwo następujących mszy: „O jedność chrześcijan” – „O zjednoczenie chrześcijan”; „O ewangelizację ludów” – „O rozszerzenie Ewangelii”; „Za chrześcijan prześladowanych” – „Za chrześcijan cierpiących prześladowanie”

Do 8 formularzy mszy odnoszących się do życia społeczności świeckiej przeznaczono jedynie 2 zestawy czytań na msze „O zachowanie pokoju i sprawiedliwości” i „W czasie wojny i niepokoju” (w *Mszale* formularz ten nosi nazwę *W czasie wojny lub rozruchów*).

W zbiorze czytań przeznaczonych na msze „W różnych potrzebach publicznych” *Lekcjonarz* zawiera 9 zestawów czytań. Nie wyznaczono żadnych tekstów biblijnych dla następujących formularzy mszalnych, które zawiera polskie wydanie *Mszалу* Pawła VI: „Na początku roku szkolnego (akademickiego)”; „Za przebywających w niewoli”; „Za uwięzionych”; „Za umierających”.

Do 7 formularzy mszalnych *W szczególnych potrzebach* w polskim *Lekcjonarzu* są zestawy czytań jedynie do mszy „O odpuszczenie grzechów” i „O dobrą śmierć”, brakuje natomiast do formularzy mszalnych „O uproszenie miłości”; „O zgodę”; „Za rodzinę”; „Za krewnych i przyjaciół”; „Za tych, którzy nas trapią”; „O pokorę”

8. Modlitwa Eucharystyczna w mszach w różnych potrzebach

Ogólne zasady wyboru Modlitwy Eucharystycznej w Mszy św. zawiera *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego* (nr 322). Odnoszą się one do wszystkich celebracji eucharystycznych zgodnie z kalendarzem liturgicznym oraz do mszy wotywnych. Wraz z opublikowaniem Dekretu Kongregacji Kultu Bożego z 6 sierpnia 1991 r. ogłaszającego wydanie w języku łacińskim istniejącej już i zatwierdzonej dla wielu krajów tzw. V Modlitwy Eucharystycznej²³, określa ją jako *Prex eucharistica quae adhiberi potest in missis pro variis necessitatibus*. Jej treści odpowiada ta część *Mszału*, która zawiera „Msze w różnych potrzebach”²⁴ Dlatego w komentarzu do

²² W *Mszale* msze te określane są jako „Msze w różnych potrzebach”. Podział w *Mszale* jest również inny: „II. Życie społeczności świeckiej; III. Różne okoliczności życia publicznego”

²³ Zob. S. MARSILI, *Una nuova preghiera eucaristica per la Chiesa italiana*, RivLit 67 (1980), s. 465–478; J. BAUMGARTNER, *Ambigua per la Chiesa italiana la nuova preghiera eucaristica? Una replica*, RivLit 68 (1981), s. 82–94; A. HÄNGGI, *Das Hochgebet „Synode” für die Kirche in der Schweiz*, Not 27 (1991), s. 36–459; J. NOWAK, *Piąta Modlitwa Eucharystyczna*, w: A. DURAK (red.), *Liturgia domus carissima*, Warszawa 1998, s. 146–163.

²⁴ Not 27 (1991), s. 391–399; zob. P. TENA, *Commentarium*, Not 27 (1991), s. 419–431.

typicznego wydania zaznaczono, że powinna być umieszczona nie w *Ordo Missae*, lecz w części zawierającej te msze, celem podkreślenia związku eucharystii mniej-szej z większą i jedności celebracji eucharystycznej²⁵ Ponieważ modlitwa ta od początku związana była z konkretnymi okolicznościami (Synod w Szwajcarii), które warunkowały jej strukturę i treść, dlatego używanie jej powinno być połączone z formularzami *pro variis necessitatibus*. Według wskazań zawartych w *Praenotanda* poszczególne wersje tej modlitwy łączy się z następującymi formularzami Mszy św. w różnych potrzebach:

- A — *Bóg kieruje swoim Kościołem*: w mszach za Kościół, o powołania kapłańskie i zakonne, za zakonników, za świeckich, za rodzinę, za krewnych i przyjaciół, o uproszenie miłości, w mszach dziękczynnych²⁶;
- B — *Jezus naszą drogą*: w mszach o ewangelizację ludów, za chrześcijan przesładowanych, za ojczyznę, za rządzących państwami, za zgromadzenia przedstawicieli narodów, o postęp ludów, na początku roku cywilnego²⁷;
- C — *Chrystus wzorem miłości*: w mszach w czasie głodu lub za głodujących, za uchodźców i wygnańców, za przebywających w niewoli, za uwięzionych, za chorych, za umierających, w jakiegokolwiek potrzebie, za tych, którzy nas trapią, o łaskę dobrej śmierci²⁸;
- D — *Kościół na drodze ku jedności*: w mszach za Kościół, za papieża, za biskupa, o wybór biskupa, za zgromadzonych na soborze lub synodzie, za kapłanów, kapłana za siebie, za pełniących służbę w Kościele, za zgromadzenie o charakterze duchowym lub duszpasterskim²⁹

9. Zakończenie

Posoborowa reforma kalendarza liturgicznego miała na celu podkreślenie i dowartościowanie misterium paschalnego Chrystusa. Inne obchody liturgiczne powinny być podporządkowane centralnemu znaczeniu tajemnicy Wcielenia i Objawienia Pańskiego oraz tajemnicy Odkupienia. Związane z nimi są uroczystości i święta ku czci NMP, która „nierozzerwalnym węzłem związana jest ze zbawczym dziełem swojego Syna” (KL 102)³⁰. Także obchody ku czci świętych mają związek z misterium

²⁵ *Tamże*, s. 422.

²⁶ *Praenotanda*, nr 3.

²⁷ *Tamże*, nr 4.

²⁸ *Tamże*, nr 5.

²⁹ *Tamże*, nr 2.

³⁰ W 1987 r. Kongregacja Kultu Bożego wydała, jako uzupełnienie *Mszału*, *Collectio Missarum de Beata Maria Virgine oraz Lectionarium pro Missis de Beata Maria Virgine*. Zbiór ten zawiera 47 formularzy mszalnych oraz tyleż prefacji — pol. wyd.: *Zbiór Mszy o Najświętszej Maryi Panie*, Poznań 1998; *Lekcjonarz do Mszy o Najświętszej Maryi Pannie*, Poznań 1998; por. S. CZERWIK, *Maryja Dziewica w rocznym cyklu obchodów tajemnic Chrystusa na podstawie „Collectio missarum de Beata Maria Virgine”*,

paschalnym Chrystusa. Dzięki łasce Bożej osiągnęli oni doskonałość i wieczne zbawienie oraz wstawiają się za nami. Wspominając świętych, Kościół także „głosi misterium paschalne” w tych, którzy „współcierpieli i zostali współuwielbieni z Chrystusem” Dla wiernych pozostają zawsze „przykładem pociągającym wszystkich przez Chrystusa do Ojca”. Zasługi świętych są dla Kościoła źródłem Bożych dobrodziejstw (por. KL 104).

Celebrowane w ciągu roku liturgicznego msze wotywnie przypominają ważne i drogie pobożności wiernych tajemnice odkupienia oraz wskazują na rolę Matki Bożej oraz świętych w całym Kościele, ale także dla życia chrześcijańskiego poszczególnych wiernych. Z tych racji w zwyczajnym duszpasterstwie zawsze znajdzie się miejsce dla mszy wotywnych, celebrowanych jednak zgodnie z zasadami podanymi w kalendarzu liturgicznym dla danego Kościoła partykularnego (diecezji) lub rodziny zakonnej.

Obok mszy wotywnych celebruje się także Msze św. w różnych potrzebach całego Kościoła, Kościołów partykularnych czy tylko konkretnej wspólnoty wiernych. Niektóre z nich są na stałe wpisane do kalendarza obchodów liturgicznych (Kwartalne Dni Modlitw), inne natomiast celebruje się stosownie do zaistniałej prawdziwej potrzeby wspólnoty wiernych.

Duchowe dobro wiernych uczestniczących we mszach wotywnych i w różnych potrzebach domaga się od duszpasterzy, aby każda tego rodzaju msza była dobrze przygotowana, a następnie pięknie i godnie celebrowana. Zwykle w tych mszach uczestniczy większa grupa wiernych oraz ci, którzy częściej przychodzą na liturgię. Okoliczności te są znakomitą okazją do przepowiadania słowa Bożego, stałej formacji religijnej wiernych oraz ukazywania ścisłego związku liturgii z życiem chrześcijańskim oraz zobowiązania do czynnego apostołstwa w swoim środowisku.